

MAȘINĂRIA SUBLIMĂ

Stephen Amidon, Thomas Amidon

Copyright © 2012 Editura ALL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

AMIDON, STEPHEN

Mașinăria sublimă: o biografie a inimii umane /

Stephen Amidon și Thomas Amidon. – București: Editura ALL, 2012

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-587-047-5

I. Amidon, Thomas

616.12

Toate drepturile rezervate Editurii **ALL**.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată

fără permisiunea scrisă a Editurii **ALL**.

Drepturile de distribuție în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.

All rights reserved. The distribution of this book outside Romania, without the written permission of **ALL**, is strictly prohibited.

Copyright © 2012 by **ALL**.

Editura **ALL**: Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512 – București
Tel.: 021 402 26 00
Fax: 021 402 26 10

Distribuție: Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactare: Bianca Vasilescu

Tehnoredactare: Liviu Stoica

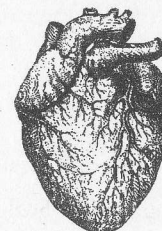
Corectură: Anca Tach

Design copertă: Alexandru Novac

Stephen Amidon Thomas Amidon

MAȘINĂRIA SUBLIMĂ

O biografie a
INIMII UMANE

Traducere și note de George Tudorie

Cuprins

Introducere 9

CAPITOLUL 1

Inima în Antichitate 15

CAPITOLUL 2

Inima sacră 45

CAPITOLUL 3

Inima în Renaștere 69

CAPITOLUL 4

Inima morbidă 103

CAPITOLUL 5

Inima în prezent 147

CAPITOLUL 6

Inima în viitor 207

Mulțumiri 233

Bibliografie 235

Index 239

conturul cu un stilou pe caietul unui băiat, un jucător de baschet își lovește partea stângă a pieptului cu pumnul după o lovitură decisivă – nu e loc de neînțelegeri legate de ce anume se comunică. O istorie de 4 000 de ani a așezat inima în centrul imaginației noastre. Probabil că ea nu va pierde prea curând acest loc.

CAPITOLUL 1

Inima în Antichitate

Insula Kos. Grecia. 399 î.H.

Nikias nu vrea să moară. Nu este pregătit. Vrea să mai inspire briza mării în fiecare dimineață când ajunge în port, să mai bea vin după o zi lungă de muncă. Vrea să facă dragoste cu soția sa încă multe nopți de-acum înainte, vrea să-și vadă fiul devenind bărbat.

Însă Nikias simte că moartea se apropie. Nu poate să meargă mai mult de câțiva pași fără să fie nevoit să se oprească și să-și tragă sufletul. În unele zile se simte ca și cum o dală enormă de marmură i-ar fi fost pusă pe piept. De-acum îl dor și brațul, și gâtul. Apoi, acum două zile a leșinat când ajută la descărcarea unui transport de fildeș. Dacă fiul său nu ar fi fost acolo să-l prindă, ar fi căzut drept în apele Mării Egee.

Toate acestea îl fac să se simtă *bătrân*. E adevărat că are treizeci și nouă de ani și că tatăl și bunicul său erau deja morți la vârsta aceasta, doborâți de fulgerul care lovește în piept. Dar Nikias a crezut mereu că va trăi mai mult decât ei, că va avea mult mai mulți ani. Nu va uita niciodată clipa morții tatălui său, felul în care acel bărbat puternic se lupta să respire încercând parcă să-și sfășie pieptul. Panica din ochii săi, urmată de o teribilă goliciune. Și apoi cum a dispărut pentru totdeauna.

După ce și el a ajuns să se prăbușească, Nikias a știut că are nevoie de ajutor. La îndemnul soției, s-a dus la doctorul din localitate. Dar acel bătrân neghiob i-a spus că nu se poate face nimic, că soarta sa e în mâinile zeilor. Mai sunt și alți vindecători în zonă, unii care folosesc rădăcini, magicieni și ghicitori, dar Nikias are încă și mai puțină încredere în aceștia.

Mai rămâne templul lui Asclepios, zeul vindecării. Oamenii vorbesc despre minunile care se petrec acolo. Dar cine are timp de vizitat temple? Negoțul lui Nikias merge bine, dar numai pentru că nu lipsește niciodată. Fiecare zi pare a aduce o nouă criză. Presiunea de pe umerii lui este imensă. Și totuși, ceva trebuie făcut, altfel Nikias se va alătura curând tatălui și bunicului său. În cea mai liniștită oră a nopții, când toți ceilalți dorm, simte cum întunericul vine peste el.

Așa că se hotărăște să meargă. Templul este suficient de aproape pentru a ajunge acolo pe jos, dacă lucrurile ar sta ca de obicei, însă slăbiciunea îl obligă să meargă într-un car tras de boi. Este dus la templu de fiul său. Când templul începe să se zărească pe dealul presărat cu chiparoși de unde privește spre mare, este deja amiază. Nikias a mai văzut templul, însă doar în trecere. Este mai mare decât își amintește și marmura sa strălucește maiestuos în lumina soarelui de primăvară. Fiul său oprește carul la piciorul treptelor abrupte care urcă spre zidul templului. În urmă cu un an, Nikias ar fi urcat dealul alergând, dar acum trebuie să se țină de brațul puternic al băiatului. Nici nu au terminat de urcat și și-a pierdut răsuflarea. Transpirația îi acoperă pielea, pieptul nu i-a fost niciodată atât de strâns. Nikias simte moartea în trup, răspândindu-se în mușchi și în oase.

După ce bat la ușa grea de lemn, Nikias observă o baracă dărăpănată proptită de zid. Aceasta adăpostește cerșetori și infirmi. Câțiva șchiopătează de colo-colo, sprijiniți în cârje; cei mai mulți stau întinși pe preșuri murdare. Un mort, acoperit parțial cu bețe și fân, zace între buruienile aflate în apropiere. O femeie trasă la față plânge aplecată asupra cadavrului, încercând fără sorți de izbândă să alunge muștele cu o creangă de chiparos. Vântul își schimbă direcția și Nikias simte duhoarea. Nu-și poate lua ochii de la mort.

Apoi își dă seama că un bărbat îl privește din baracă. Pare a fi de aceeași vârstă cu el. Bărbatul e diferit de ceilalți. Hainele lui sunt curate, iar barba îi este îngrijită. E sănătos și e limpede că nu cerșește. Ochii lui exprimă încredere și inteligență. O cupă de bronz cu o formă ciudată îi atâră la cureaua alături de alte instrumente

despre care Nikias habar nu are la ce folosesc. Omul îl măsoară din ochi și pare că ar avea să-i spună ceva urgent. Nikias este tentat să-i vorbească, dar chiar atunci se deschide ușa. În cadrul ei stă un bătrân care aduce a țap și care poartă *himation*, lungă mantie brodată a preoților superiori. Cu respirația încă tăiată, Nikias îi spune de ce a venit. Preotul dă din cap cu înțelegere, apoi îi spune ce fel de daruri vor fi necesare pentru a fi primit. Prețul este chiar mai dureros decât urcușul. Dar are nevoie de tratament. Așa că plătește.

După ce îi spune fiului lui Nikias să se întoarcă peste două zile, preotul îl îndrumă pe bolnav dincolo de porți. Grădinile templului ocupă un teren terasat de câteva pogoane. Conducându-l pe Nikias pe cărarea umbrită care duce spre templul principal, preotul îi descrie ce se va întâmpla. Mai întâi, va fi purificat cu apă sfințită. Apoi, vor aduce jertfe lui Asclepios. După asta, se vor ruga zeului însuși. În cele din urmă, Nikias va fi condus către locul în care își va petrece noaptea. Dacă este binecuvântat, zeul îi va vorbi în somn.

Nikias ar vrea să întrebe când va fi *vindecat* până la urmă, dar hotărăște ca deocamdată să tacă. Se apropie deja de templu. Colonada acestuia este construită din marmură de cea mai bună calitate. Vindecarea trebuie să fie o afacere profitabilă, se gândește Nikias. Pe lângă templu sunt numeroase dependințe. Animale, preoți și vizitatori se adună pe treptele templului sau se preumblă pe cărările umbrite. Unii vizitatori par a fi grav bolnavi; toți sunt însoțiți de preoți sau sclavi. Nu există aici cadavre aruncate printre buruieni.

Prima oprire o fac la o mică baracă de lemn care adăpostește o fântână sacră. Un bărbat, vizitator și el, iese chiar când ei ajung. Este îmbrăcat într-o togă albă strălucitoare. Părul său ud scânteiază în soare, chipul îi este senin. Nikias e încurajat – poate că toată afacerea aceasta cu templul nu este în van. Preotul rostește o rugăciune rituală în momentul în care pășesc înăuntru. Lumânări tremurătoare luminează baraca. Mirosul de tămâie este copleșitor. Doi sclavi le ies în întâmpinare. În timp ce unul dintre ei scoate apă din fântână, celălalt îl ajută pe Nikias să se dezbrace.

Abia atunci zărește șerpilor. Sunt peste tot în cameră, târându-se, încolăciți, cu limbile vibrând leneș. Pieptul negustorului începe să

tresalte, gâtul i se strânge de parcă ar fi prins într-un pumn imens. Detestă șerpii. A văzut ce se întâmplă atunci când aceștia, ascunși în încărcătura bărcilor, se reped să muște. Nikias se trage înapoi spre ușă, dar bătrânul preot îl oprește. Acesta îi spune că nu are de ce să se teamă. Șerpii sunt inofensivi. Nu doar că păzesc apa de demoni, dar mușcăturile lor sunt tămăduitoare. Așa că Nikias rămâne, deși în mintea lui a decis că se va cufunda în fântână înainte de a se lăsa mușcat.

După ce este spălat și îmbrăcat într-o mantie de un alb pur, preotul îl duce la un pedestal masiv din piatră care este așezat chiar în fața intrării principale a templului. Acest altar este ornat cu frize care îi reprezintă pe zei și este încrustat cu medalioane de aur. Cranii albite de animale sunt împrăștiate în jur. Alții preoți și sclavi îi așteaptă. Preoții intonează rugăciuni în timp ce sclavii ridică o capră legată care se zbate pe o lespede însângerată aflată lângă focul înăbușit al altarului. Unul dintre preoți taie gâtul animalului cu un cuțit mare mănuit cu o precizie de măcelar, apoi ciopârțește fără greș corpul care încă tremură, aruncând picioarele și carnea pe foc. Jertfa pocnește și sfârâie. Preoții șoptesc între ei cercetând măruntaiele aburinde.

Nimeni nu se obosește să-i spună lui Nikias ce s-a arătat. Este condus la templu, în fața marii statui de fildeș a lui Asclepios. Zeul îl scrutează de la înălțime, stând pe un tron monumental de aur. Umerii lui largi și barba formidabilă exprimă putere. Într-o mână ține un baston pe care este încolăcit un șarpe. Cealaltă mână se odihnește pe capul unui câine de aur. De jur-împrejurul statuii sunt obiecte de teracotă, fiecare reprezentând o parte din corp. Nikias zărește o ureche, o mână, un ochi, un penis. Bătrânul preot îl lămurește – sunt daruri de la bolnavii care au trecut pe aici și care au ținut să-i mulțumească zeului pentru părțile din trup care le-au fost vindecate. Apoi, preotul îi poruncește să atingă statuia pentru a primi puterea tămăduitoare a zeului. Glezna de fildeș este însă rece și lipsită de viață. Durerea și apăsarea nu-i părăsesc pieptul.

Preotul îl îndrumă acum dinspre templu spre o clădire joasă și lungă. Pe aleea umbrită îl întâmpină o priveștiște cutremurătoare – un

câine râios linge glezna infectată a unui bărbat care stă așezat pe o bancă de piatră. Doi preoți tineri chiar încurajează animalul să-și continue isprava scârboasă. „Câinii“, îi explică preotul bătrân lui Nikias, „sunt la fel de plăcuți lui Asclepios ca și șerpii.“ Negustorul privește înapoi spre animal, care e concentrat acum asupra propriilor testicule.

Ajung la clădirea cea lungă, care este *abatonul*, adăpostul sacru unde Nikias își va petrece noaptea. Aici Asclepios i se va arăta în somn. Zeul ar putea chiar să-l vindece pe loc, deși este mai probabil ca acesta să-i spună în vis cum trebuie să se trateze. După cum îi explică preotul, este foarte important să-și amintească fiecare amănunt, pentru că secretul vindecării sale ar putea fi ascuns în aceste detalii.

Nikias intră, urmându-l pe preot. Primul lucru care-l izbește este mirosul, un amestec greu de lumânări din ceară și de transpirație dulceagă. După ce ochii i se obișnuiesc cu întunericul, Nikias zărește câteva zeci de paturi mici, cele mai multe ocupate de trupuri nemișcate. Apoi podeaua se mișcă. Iar șerpi. O mulțime de șerpi târându-se pe sub paturi. Nikias are grijă să nu calce pe ei pășind după preot, spre patul care i s-a dat. Patul este acoperit cu blănuri groase provenite de la animale sacrificate. I se dă o găleată pentru nevoi, însă nu va primi nici apă, nici mâncare. Trupul trebuie să rămână pur pentru arătarea zeului.

Este cea mai lungă noapte din viața lui Nikias. Blănurile animalelor sacrificate put. Îl irită prezența celor din jur, tușitul și oftatul lor, felul în care se zvârcolesc și se sucesc, vânturile și râgâielile lor. Somnul îl ocolește. Minut după minut, oră după oră, Nikias așteaptă arătarea zeului. Însă, de fiecare dată când este gata să adoarmă, ceva îl zgândărește. La un moment dat, este convins că un șarpe i se târâște peste picioare. Gândurile sale nu au nimic sacru. Îi vin în minte afacerile. Sau tatăl său când era pe moarte. Poate că nici lui nu îi este dat să se vindece.

Reușește să adoarmă chiar înainte de ivirea zorilor și visează că zace paralizat în niște buruieni. Familia sa este adunată alături pentru o petrecere. Aude râsete și muzică. Dar ei nu îl pot vedea.

Ar vrea să meargă către ei, dar nu se poate mișca; ar vrea să strige, dar este mut. Ceva se mișcă fulgerător printre buruieni – colții unui șarpe i se înfig în piept. Simte cum otrava i se scurge în trup. Pieptul i se strânge, așa cum i s-a strâns și tatălui său. Simte cum se prăbușește în neant. Este pe moarte.

Șocul îl trezește. Pieptul i se zbate și îi vine așa de greu să respire de parcă blănurile împuțite i-ar fi fost vârâte pe gât. Nikias nu a fost niciodată atât de îngrozit.

În cele din urmă, ușa se deschide și lumina dimineții străbate aerul stătut. Preotul bătrân îl întreabă pe Nikias ce a visat și nu-și poate ascunde dezamăgirea când primește răspunsul. După ce Nikias termină de povestit, preotul merge să discute cu ceilalți. Între timp, se apropie unul dintre câinii sacri. Nikias așteaptă, istovit și mânios, cu burta chiorându-i de foame. Tot ce poate este să nu trântescă un picior în dosul sacru al câinelui.

Preotul se întoarce să-i spună că visele nu au fost mulțumitoare. Din ele nu se poate întrezări vreo cale de vindecare. Nikias trebuie să petreacă încă o noapte în *abaton*. Însă, înainte de asta, va fi iar nevoie de curățare, de sacrificii, de post și de rugăciune.

Va fi nevoie și de alte daruri pentru templu.

Nikias nu se mai poate stăpâni:

— Nu înțeleg ce au toate astea de-a face cu durerea mea de piept.

— Așa lucrează zeii. Trebuie să ai credință.

— Dar nu puteți *face* ceva? Să fiu iertat, dar eu sunt un om practic. Când văd ceva stricat, pun mâna și repar.

Bătrânul se holbează la el.

— Nu vreau să mor, spune în cele din urmă Nikias.

Preotul își mângâie barba pentru câteva clipe.

— Ar fi ceva.

— Ce?

Ochii preotului clipeșc în direcția câinelui.

— Nu, spune Nikias.

— Atunci poate un șarpe...

Preotul îl roagă să rămână, dar Nikias nu se lasă întors din drum. Trecând de poarta templului, acesta își amintește că fiul său va veni să-l ia abia peste încă o zi. Ceea ce înseamnă că va trebui să se întoarcă în oraș pe jos. Nikias se întreabă dacă este în stare să facă un asemenea drum. Gândul călătoriei îl obosește nespus. Și nu este vorba doar de distanță. Știe că acasă îl așteaptă moartea.

În clipa următoare i se întâmplă iar, așa cum s-a întâmplat și atunci, în port. Aerul refuză să-i intre în gură, pieptul îi încremenește. Totul începe să se învârtă, iar el se prăbușește. Următorul lucru pe care îl vede este albastrul cerului. Un chip se ivește deasupra sa. Bărbatul de ieri. Cel cu privirea serioasă.

— Poți să te ridici?

— Cred că da.

Bărbatul îl ajută să se ridice. Are mâini puternice.

— Înțeleg că visele tale n-au fost mulțumitoare, spune acesta cu un ton disprețuitor.

Nikias încuviințează întrebându-se cine este omul acela. Bărbatul întreabă la rândul său ce îl aduce pe Nikias la templu. Nikias îi povestește cum i se taie respirația, despre greutatea care-i strivește pieptul, despre cum s-a prăbușit și mai înainte.

— Te pot ajuta.

— Dar cine ești?

— Sunt doctor.

— Am fost deja la doctor, îi răspunde Nikias.

— Există alte tratamente. Tratamente noi.

— Cum ar fi?

Doctorul privește neliniștit către intrarea templului.

— Vino cu mine în oraș, spune el. Nu ar trebui să mai rămân aici.

— De ce?

— Vino cu mine și îți voi explica.

Nikias șovăie. Nu este obișnuit să se lase pe mâna străinilor. Însă nici nu poate să străbată pe jos drumul lung care duce în oraș. Și apoi, ceva din felul de a fi al doctorului îi inspiră încredere.

— Cât o să mă coste?

— Dai cât îți este la îndemână.
 Doctorul face un semn spre oamenii care stau printre buruieni.

— Ei nu plătesc deloc.

Și așa, Nikias se învoiește. Doctorul îl ajută să coboare lungul șir de trepte până jos, unde și-a lăsat căruța. Cât durează călătoria spre oraș, Nikias îi povestește în amănunt ce simte. Doctorul îi răspunde punând alte întrebări – care nu i-au fost puse la templu. Întrebări despre tatăl și bunicul său. Despre ce mănâncă, despre cât muncește și despre cum doarme.

— Ce e cu mine? întrebă Nikias în cele din urmă.

— Am ajuns, răspunde doctorul, arătându-i o clădire mare și curată aflată la marginea orașului.

De afară arată ca *abatonul*. Înăuntru însă nu este nicio asemănare. Ferestrele mari sunt deschise și lasă să treacă o adiere proaspătă. Lângă pereți sunt paturi, însă acestea nu sunt deloc aidoma culcușurilor împuțite de la templu. Unele dintre ele seamănă cu niște mese de lucru, având deasupra sisteme complicate de sfori și scripeți. Oamenii care stau în paturi sunt liniștiți. Sunt îngrijiți de doi tineri. Nu există aici nici șerpi, nici câini.

Nikias privește cum doctorul se ocupă de un bărbat care este întins într-unul dintre paturile acelea ingenioase. Bărbatul are niște sfori legate de o curea de piele petrecută peste încheietură și încă două sfori îi fixează gleznele de cadrul patului. Doctorul potrivește cu grijă cureaua de pe brațul care este susținut de sfori. Pacientul de pe pat se încruntă puțin, dar chipul său rămâne stoic și încrezător.

— Are brațul rupt, explică doctorul. Dispozitivul acesta menține brațul în poziția corectă cât acesta se vindecă, așa că pacientul poate să nu rămână infirm.

Nikias simte abia acum respectul, teama și uimirea pe care ar fi trebuit să le simtă la templu. Nu a mai văzut așa ceva, să repara corpul omenesc așa cum repara coca unei corăbii. Unul dintre tineri aduce o cană plină cu un lichid urât mirositor pentru cel rănit.

— Semințe de mac și coajă de salcie, lămurește doctorul. Pentru durere.

Cât bolnavul dă pe gât licoarea, doctorul îl duce pe Nikias până la un pat gol.

— Ai de gând să mă legi și pe mine? întrebă negustorul.

— Numai dacă nu faci ce-ți spun. Pentru prima dată, doctorul zâmbeste. Stai jos, te rog.

Doctorul îi palpează gâtul și încheietura pentru a-i verifica pulsul, apoi îl pune să deschidă gura și îi scrutează beregata. După asta, îl privește atât de adânc în ochi încât Nikias își închipuie că poate să vadă ce are în craniu. În cele din urmă, doctorul se încruntă și dă din cap.

— Așadar, care-i problema? întrebă Nikias.

— Vase înfundate.

— Vase?

Doctorul pune arătătorul chiar sub clavicula negustorului.

— Aici. Mâna se mișcă apoi spre centrul pieptului lui Nikias. Și aici.

— Înfundate cu ce?

Doctorul își mângâie barba o vreme, căutându-și cuvintele.

— Corpul tău și-a pierdut echilibrul. Prea multă flegmă¹ ți s-a adunat în piept și blochează căile prin care pneuma circulă prin corpul tău.

— Pneuma?

— Substanța care te face capabil de mișcare și de gândire. O inhalezi atunci când respiri și sângele o răspândește în vene. Însă acum flegma pe care o ai în piept blochează vasele de sânge chiar acolo unde acestea se desprind din inimă. Inima nu mai poate încălzi sângele suficient pentru a topi flegma, așa că pneuma nu mai ajunge la mușchi și la oase. Dacă starea aceasta se va agrava, nu te vei mai putea mișca și îți vei pierde judecata. Și în cele din urmă vei muri. Așa cum au murit tatăl și bunicul său.

¹ „Flegma“ este una dintre cele patru umori descrise în concepțiile medicale, filosofice și psihologice ale Antichității – concepții care au fost influente multă vreme și care sunt precursorile psihologiei temperamentelor (temperament flegmatic, în acest caz). Despre umori, vezi mai jos în text.